

TEZE K DIDAKTIVE HV - RYTMICKÝ VÝCVIK

TEZE K DIDAKTIVE HV - RYTMICKÝ VÝCVIK

„Rytmus, pravidelné střídání uvolnění napětí, je jedním ze základních projevů hudby a života vůbec. Rytmický tep srdce, střídání nádechu a výdechu i pravidelná peristaltika¹ nás udržují naživu. Své rytmy má i mozková aktivita. Naše tělo je řízeno biorytmy, které souvisejí s kolotáním hvězd. A tak všechno, včetně našeho běžného jednání, má svůj rytmus.“

(Z. Šímanovský)

K zamyšlení:
význam rytmu

Zeptáte-li se návštěvníků rockového koncertu (musíte mluvit hodně nahlas), proč se jim rocková hudba tak líbí, pravděpodobně vám velká část z nich odpoví, že je to hudba rytmická. Je to doklad toho, jak velký význam posluchači rytmu přisuzují.

Co se však myslí tím, řekne-li se rytmická hudba? Z logiky věci by vyplývalo, že to znamená, že rytmická složka je tu hodně významná, hodně propracovaná, že skladba stojí právě na ní. Je tomu ale opravdu tak? V rockové hudbě slyšíme často poměrně zajímavou melodickou linku, relativně komplikované harmonie, výraznou zvukovou barvu syntetizátorů a elektrických kytar – ale rytmus? Bubeník hraje sice silně, ale v podstatě stále totéž, rytmika se na rozdíl od všeho ostatního vůbec nevyvíjí. Rytmus je v této hudbě nejzanedbanější složkou vůbec...

(Lukáš Hurník)

Jak na nás rytmus působí?

Jednotvárnost uklidňuje, konejší (ukolébavka), rytmická bohatost a rozmanitost vzrušuje, zneklidňuje. Rytmus má však i značnou zobrazovací schopnost. Tečkovaný rytmus v rychlém tempu vyvolává představu jízdy, v pomalém tempu zobrazuje houpavý pohyb, vlnění vodní hladiny apod. Odměřený, pádný rytmus husitské válečné písně zvýrazňuje představu pevné vůle a bojového odhodlání. Rytmická složka hudby neovlivňuje jen psychický stav člověka, ale způsobuje často i fyziologické změny (zrychlený tep apod.)

¹ rytmické smršťování svalstva trávicího ústrojí

Výchovná dimenze rytmického výcviku (Jaromír Klobouk):

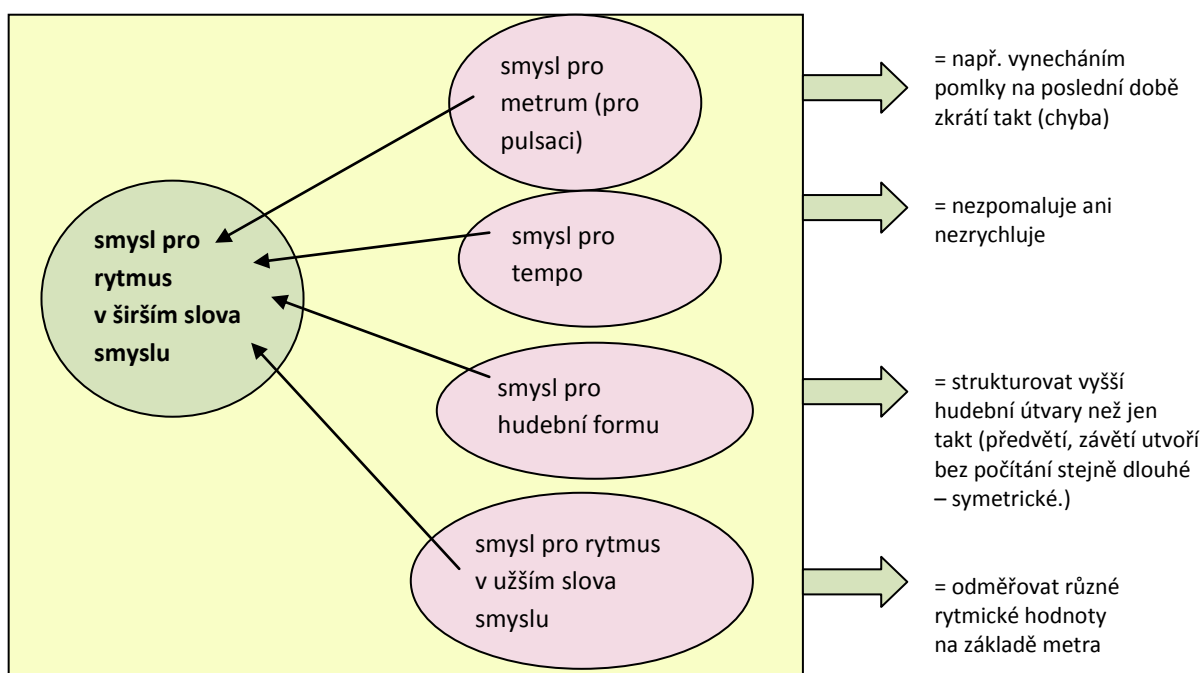
„V průběhu rytmického výcviku oceníme i jeho výchovný význam, zejména jeho souvislost s výchovou k uvědomělé kázni. Jednotlivec se musí podřídit časové zákonitosti, která platí pro celý kolektiv...“

Smysl pro rytmus

- rozvíjí se nejdříve ze všech schopností
- prožíváme ho převážně pohybem – propojování hudby a pohybu

„Zatímco u ostatních schopností je možno zaujmout značně optimistické stanovisko a věřit v blahodárny vliv hudebních činností a konečný úspěch, se smyslem pro rytmus je to horší. V některých případech skutečně chybí vložka a ani nejlepší metody mnoho nezmohou. Naštěstí je těchto případů velice málo a běžný průměr daleko převažuje.“

(Ladislav Daniel)

Co by děti z MŠ měly umět?

- Vytleskat rytmus písně
- Vytleskat metrum písně
- Vytleskat první dobu v taktu

Zjednodušeně: tleskat rytmus znamená tlesknout na každou slabiku, kdežto tleskat doby znamená tleskat, jako bychom pochodovali. (První dobu v taktu ve 2/4 rytmu pak symbolizuje každé našlápnutí např. na levou nohu)

Poznámky k pojmu rytmus, metrum, takt, ostinato:

Běží liška k Táboru česká lidová

Zpěv

Rytmus

Metrum

Takt

Ostináto

Způsoby rytmické výchovy bez znalosti notového písma:

a) rozlišování rytmů pravidelných a nepravidelných

- dáváme dětem příklady a ony rozhodují, zda je rytmus pravidelný, či nikoli, zpočátku provázíme vyťukané zvuky komentářem (např. vláček jede po kolejích, datel ťuká do stromu, bubnování dešťových kapek na okno, tikot budíku, hřmění bouřky, apod.), poté můžeme přejít k fázi rozlišování těchto zvuků bez slovního komentáře. V další fázi děti samy můžou podávat návrhy pravidelných rytmů v přírodě...

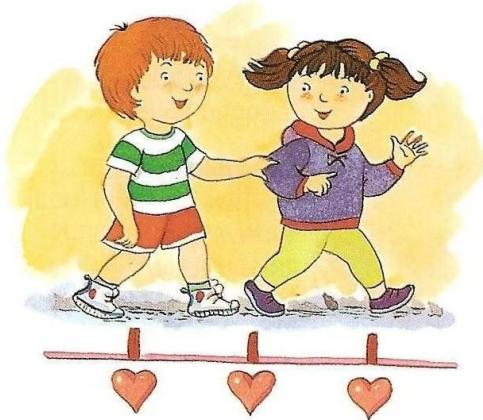
Hra - Na hodiny

Děti stojí v kruhu a střídavě říkají: „Tik – tak, tik – tak“ Neustále opakujeme, až dojde k dítěti, které začalo. Snažíme se udržet pravidelný rytmus.

Obdoba hry na hodiny: Rozdělíme děti do několika skupinek, každá dostane za úkol vytvořit řadu „jaro – léto – podzim – zima“ s tím, že si ve třídě najde vhodný „nástroj“, který bude zvukově odpovídat představě každého ročního období... V prvním kole řeknou název období spolu s vyťuknutím (představí období), v dalším kole se již jen několikrát pokusí udržet pravidelný rytmus svého ťukání.

HRAJEME SI S TEPEM

Pokud děláš pravidelné pohyby, máš i pravidelný, obvyklý tep. Když se ale prudce zvedneš, dáš se do běhu, do skoku, puls se změní. Pozor na to...

Když kráčíš, srdce tepe pomaleji. Srovnej vzdálenost mezi srdíčky – znázorňují tvůj puls.

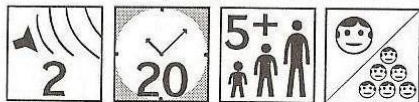
Když běžíš, srdce tepe rychle a tepy za sebou následují mnohem častěji než při chůzi.

b) rozlišování „tempa“ rychle a pomalu

- Můžeme si zahrát s dětmi hru, při níž samy v rámci udaného metra mohou předvádět různé činnosti:

Rytmy a činnosti

Bubnování

imaginativní pohyb
mimoslovní projev
a komunikace

V odpovídajícím rytmu děláme pantomimicky různé činnosti: kováme na kováčině, kácíme strom, řežeme pilou, pilujeme, natíráme vrata, táhneme na provaze loď atp. Nebo to dělá jedna skupina, zatímco druhá k tomu vytváří rytmickou kulisu.

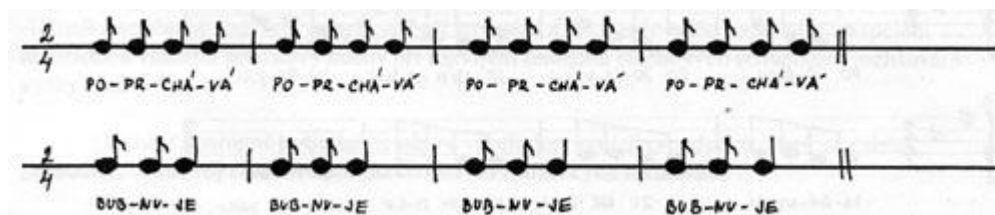
- u spojení tempa a dynamiky můžeme využít začátku následující hudební pohádky:

(celé znění pohádky je dostupné na <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/P/3111/HUDEBNI-POHADKA-O-TOM-CO-SE-STALO-KDYZ-PRSELO.html/>)

V malém městečku postavili novou mateřskou školu, do které chodilo hodně kluků a holčiček. Jednou v noci foukal silný vítr a za chvíli začalo pršet. Déšť hlasitě bubnoval do střechy školky a postupně probouzel hračky, které děti neuklidily, když odcházely ze školky domů.

„Děti, ukážeme si, jak silný foukal vítr.“ (dechové cvičení)

„Dokážeme také zatleskat, jak déšť bubnoval do střechy?“ (rozvíjení rytmického cítění, citlivosti pro rytmickou pulsaci)

„Zpočátku přelo pomalu, později rychle a potom zase pomalu.“ (rozvíjení rytmického cítění, reakce na změnu tempa, postupné zrychlování a zpomalování - kape, prší, lijede... vyjádření slovní, ale také pohybem: cupitání)

„Déšť umí silit i slábnout. Pokusíme se vyjádřit padající kapky deště ťukáním prstů ruky - ukazováčkem a prostředníčkem - do dlaně druhé ruky.“ (zesilování a zeslabování, rozvoj hudebně sluchových schopností, sluchové rozlišování intenzity tónů)

c) rytmická ozvěna

JAK ZPÍVAJÍ PTÁČCI

Při výuce vystřídáme mnohé dětské hry. Například v této hře máme možnost seznámit děti s napodobením zpěvu ptáků a přejít k složitějším rytmům. Tato rytmická cvičení je možno podle schopností dětí také melodizovat.

<p>Holoubek</p>	<p>Slepička</p>	<p>Kohoutek</p>	<p>Křepelka</p>
<p>Vrabeč</p>	<p>Kukačka</p>		
<p>Kos</p>	<p>Datel</p>		

Rytmické ozvěny složitější

pe - tr - klíč šá - te - ček slu - níč - ko klu - bíž - ko

bí - lá kop - re - ti - na čer - ve - ný tu - li - pán mr - ka - cí pa - nen - ka zas - ně - že - ná hol - čiž - ka

tra - vič - ka je ze - le - ná vět - vič - ka je stří - br - ná rů - žič - ka je vo - ňa - vá vše - liž - ka je pil - ná

Ne - pos - luš - ná kach - nič - ka Čer - ve - ná Kar - kul - ka Be - ruš - ka a Brou - ček Per - ní - ko - vá chaloupka

Cvičení na ozvěny lze obměňovat – po procvičení „ozvěn“ celou třídou následuje „ozvěna“ jednotlivých žáků, pak na přeskáčku

d) deklamace

- realizace textu (říkadla, básničky) se zvýrazněným rytmem
- využijeme přednesu říkanky v různých výrazových odstínech (tajemně, unuděně, šeptem, přehnaným „dětských hláskem“ apod.

PŘÍSLLOVI

1 Zlý prut ma - ce - cha. 2 Ran - ní ptá - če dál do - ská - če. 3 Zdá - ní kla - me. 4 U - če - ní, mu - če - ní.

5 Ja - ký pán, ta - ký krám. 6 Rů - že me - zi tr - ním. 7 Sli - by jsou chy - by. 8 Jak na - byl, tak pozbyl. 9 Kdo lže, ten kra - de.

10 Kam ví - tr, tam plášt. 11 Zvě - da - vost se ne - vy - plá - cí. 12 Štu - de - ný máj, vsto - do - le ráj. Když ně - co máš, at' o to dbáš.

- jako texty k rytmickým a deklamačním cvičením nám poslouží různé básničky:

*Ptal se kocour kočky,
zač je kilo čočky.
Kočička to nevěděla,
staré myši ptát se chtěla.
Myška se jí vysmála,
ještě se jí schovala.*

e) poznávání písní podle rytmu

- Nejprve vytleská rytmus známé písně učitel a žáci poznávají, později vytleskává žák a ostatní poznávají píseň. V případě, že se nedaří píseň rozpoznat, nabídneme dva názvy a poté opět vytleskáme rytmus písně.

Poznámka k pomlčkám

- měli bychom žáky vést k tomu, že pomlka není „prázdná“ doba, nýbrž doba, která sice není navenek vyjádřena znějící hudbou, ale je pro hudebníky vnitřně reálná. Proto můžeme pomlku naznačovat, až nakonec dospějeme k pouhému „tlesknutí v duchu“. Tento zážitek je z psychologického hlediska důležitý.

Pomlky

Dosud dítě pomlku používalo nápodobou, nyní čování. Pomlky stejně jako notové hodnoty a

Hra - jem ti - cho.

Zpí - vá - me si, po - slou - chá - me.

Bu - ben tlu - če, už je ti - cho.

Šíp - ko - vá Rů - žen - ka ti - choun - ce u - snu - la.

ŘIKADLA

Pe - tr a Pa - vel (túk) do pek - la za - jel, (túk)
na bí - lém ko - ni (túk) čert ho tam ho - ní. (túk)

Bře - zen, bře - zen, za kam - na vle - zem.
Du - ben, du - ben, ješ - tě tam bu - dem.

V řij - nu mráz a vě - try, le - den a ú - nor tep - lý.

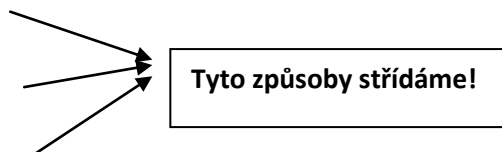
Příklad cvičení pracujícího s fyzickým prožitkem pomlky:

*Řežme dříví na polínka,
ať má topit čím maminka,
řízi, řízi, říz,
aby ses neříz.*

Žáci doprovázejí recitaci pohybem řezání (stojí ve dvojicích a podají si ruce křížem). V závěru říkadla vydržíme slovo „říz“ na dvě doby (dva pohyby rukou, tzn. žáci nesmějí stejnoměrný pohyb přerušit).

Jak si navyknout na čtení rytmů:

1. recitace rytmu na slabiky
2. recitace slabik spolu s tleskáním
3. tleskání rytmu bez slabik (pouze na základě představy slabik)

Poznámka k motivaci:

„Učitel by měl věnovat péči psychologické motivaci: proč se děti mají učit zapisovat různou délku (výšku)tónů. Velmi snadno se totiž může stát, že děti budou v notovém zápisu vidět nevídanou nudnou komplikaci mnohem příjemnějšího muzicírování. Přirozeným odůvodněním notového zápisu bude například snaha uchovat podařený rytmus, pěknou melodii do příštího týdne...“

(Hurník, Eben)

RYTMICKÉ SLABIKY

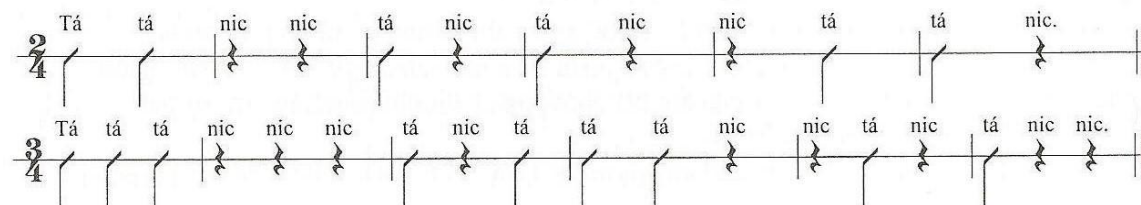
- rytmické slabiky jsou vhodnou pomůckou pro čtení rytmů, zejména pro žáky, kteří nehrají na žádný hudební nástroj. Vyjadřovat rytmus na základě počítání je obtížné, protože zde by děti musely umět zacházet s abstraktními představami - jak je dlouhá doba?

NOTA - POMLKA	SLABIKA	FONOGESTIKA
Čtvrtřová	tá	jeden zdvižený prst
Čtvrtřová pomlka	nic	mávnutí rukou naprázdno
Dvě osminové	ty-ty	dva zdvižené prsty
Půlová	tá-á	zařatá pěst
Triola	tri-o-la	tři zdvižené prsty
Celá	tá-á-á-á	dvě zařaté pěsti
Čtyři šestnáctinové	ty-ky-ty-ky	čtyři zdvižené prsty
Osmínová pomlka	sa	

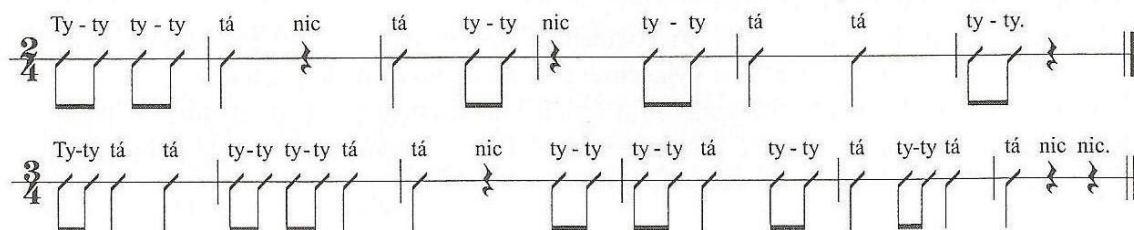
- tečku u noty vyjádříme přidáním „ – j“ ke slabikám (tá-j, ty-j)

Postup při procvičování rytmických slabik:

1. začínáme kombinací not čtvrtřových a čtvrtřových pomlk ve 2/4 a 3/4 taktu

2. Po dokonalém zvládnutí prvních dvou hodnot ve všech kombinacích děti naučíme poznávat, číst a k již známým notám přiřazovat postupně vždy jednu další.

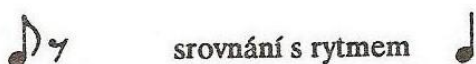

Doporučený postup při výuce čtení rytmů podle Ladislava Daniela:

ročník doporučené učivo

1. dvě noty čtvrté, čtyři osminové a čtvrtá nota a čtvrtá pomlka
2. kombinace dvě osminy a čtvrtá, nota půlová, takt 3/4 a v něm čtvrté a půlové noty a čtvrtá pomlka
3. tečka u noty půlové, noty a pomlky půlové a celé
4. nota tříosminová v taktu 2/4, 4/4, 3/4, (v taktu 2/4 pomůckou může být rytmus písně *Sedemdesiat sukien mala*)
5. synkopa, pomlka osminová na lehké polovině doby

- při probírání nových not a pomlky porovnávejme hodnoty, např.:

„Mnohým se bude zdát, že je možné učivo probrat rychleji. Avšak to je omyl, který by se nám brzy vymstil. Učivo je nutně třeba si rozdělit na delší dobu a zvládat po taktech, které si žák osvojuje globálně...“

(Ladislav Daniel)

Zvládnutí každého dílčího učiva si ověřujte, např. formou hry „Rytmický zamrzlík“: Na kartičky si napíšete rytmy obsahující probrané notové hodnoty a děti tyto rytmy mají za úkol po jednom střídavě vytleskat. Při hře děti stojí, ten, kdo vytleská rytmus správně, se může posadit, ten, komu se to nepodaří, zůstane stát, až se v dalším kole musí vykoupit správně vytleskaným rytmem. (V případě,

že je ve třídě příliš soutěživá atmosféra, máte-li více času, zvolte postup opačný, zaměřte se na hledání „rytmického krále“ – dopřejte žákům pocítit, že jsou úspěšní...)

Hudební výchova na základní škole nemá cíl vychovávat hudebníky, nýbrž je to pouze prostředek k rozvíjení schopností. Bez aplikace rytmických dovedností na nácvič nových písniček by se opět naše úsilí nesešlo s úspěchem. Žáci vždy musí poznat, že to, čemu se učí, jim k něčemu poslouží.
Aplikujme prvky rytmické výchovy na konkrétní písničku!

- zahrajme si s žáky soutěž: na tabuli napíšeme rytmus - kdo najde nejvíce písniček, které tímto rytmem začínají?

Prostředky k vyjádření rytmu

deklamace

realizace textu (říkadla, básničky) se zvýrazněným rytmem

hra na tělo

využívání zvuků, které můžeme vydávat pomocí vlastního těla – tleskání, dupání, luskání...

hra na dětské hudební nástroje

realizace rytmu např. prostřednictvím Orffova instrumentáře

pohyb

od imitace jednoduchých rytmicko-pohybových prvků, taktování, jednoduchých tanečních her a choreografií, až po rytmicko-pohybové improvizace na hudbu

„ Pro reprodukci rytmu je nevhodnější jazyk (svižnost a obratnost). Cvičíme-li jej pro vyjadřování rytmu, podporujeme onu disociaci mezi svaly, jež budou v činnosti také při zpěvu, a mezi svaly rukou, jež vyjadřují pulsaci. Nohy a ruce pro svou váhu a větší setrvačnost narušují přesnost rytmického provedení. Z toho plynou výhody a nevýhody výcviku rytmu bicími nástroji. Výcvik těchto automatických reakcí má značnou důležitost. Proto také s četbou notového zápisu začneme, až žáci dosáhnou imitací dokonalé disociace rytmických útvarů a pulsace.“

(Fr. Sedlák)

Poznámka ke hře na tělo

- o začínáme vytleskáváním jednoduchých rytmů učitel – žáci (poslední takt zakončíme delší rytmickou délkou nebo pomlkou, aby mohly děti plynule navázat na učitele)
- o vycházíme z aktuálních možností dětí a volíme přiměřené rytmy (koordinace pohybů se bude s přibývajícím věkem dětí zlepšovat)

- provádějí-li žáci cvičení se zavřenýma očima, rozvíjíme navíc i jejich sluchové představy v rozlišování různých kvalit zvuků. Ze stejného důvodu je vhodné cvičení obohatit i o dynamiku

NA SLEPÝŠE

Rozlišování délky a barvy tónu, soustředěné sluchové vnímání, rozvoj hudební paměti.

Děti po nás opakují tleskání, pleskání, dupání a luskání v určitém rytmu a sluchem vnímají odlišnou barvu jednotlivých zvuků. Potom zavřou oči a opakují, co slyší: Bylo to tlesknutí, plesknutí nebo dupnutí? Nakonec kombinujeme tleskání, pleskání, dupání a luskání v určitém rytmu a děti podle sluchu opakují.

Systematickou prací si zvyknou na pracovní režim, který jim usnadní zvládnout i nejobtížnější úkol – sluchem rozlišit a hlasem vyjádřit výšku tónu.

Všimněte si: Je dostatečný rozdíl mezi zvukem předváděného tleskání a pleskání? Pokud dětem splývají, můžeme tleskat s vyklenutějšími dlaněmi, zvuk bude kulatější.

Námět: Pomocí imitace hry na tělo si můžeme zahrát s žáky jednoduchou hru na způsob „hiphoppové battle“ („bitvy“). Žáky rozdělíme na dvě skupinky, ty se postaví do komínků. V prvním kole předvádějí rytmy vždy žáci jedné skupinky, v druhém kole žáci z druhé skupinky. Úkolem protihráčů je správně imitovat předvedený rytmus. Podaří-li se mu to, získá skupinka jeden bod. Body se sčítají, vyhrává skupinka s větším počtem bodů.

Pozn: Neakceptujeme „zákeřné“ rytmy, tj. takové, které ani sám žák (tvůrce) není schopen zopakovat.

Rytmické diktáty

„Obecně se věří, že zapisovat rytmy je obtížnější než rytmus číst. Ale to je proto, že každý věnoval nácvičku čtení tisíckrát více času než nácvičku zápisu.“

(Ladislav Daniel)

a) písemný

– žáci prováděný rytmus zapisují dlouhými nebo krátkými čarami (později v běžné notaci). Učitel uvědomí žáky předem o taktu (nebo jej žáci sami poznají po celkové přehrávce úryvku), žáci si čarami rozdělí řádku na příslušný počet oddílů a pak po taktech zapisují odposlouchaný rytmus.

- V počátku nácvičky je vhodné žákům prozradit, ze kterých rytmů se například bude diktát skládat a dovolit jim příslušné takty si připravit na lavici, např. formou rytmických kartiček, které de facto již jen poskládají ve správném pořadí...

b) kontrolní

- úkolem žáka je zjistit chyby, jichž se učitel záměrně dopustí v reprodukci rytmu, jehož zápis žák sleduje na tabuli nebo v notách.

c) pamětní

- žáci se pokoušejí vybavit a zapsat rytmus známé písně notami na jedné lince

ROZVÍJENÍ RYTMICKÉHO CÍTĚNÍ

„Protože se při rytmickém výcviku jedná o dovednosti, je jasné, že k dokonalému zvládnutí je nutno je co nejčastěji opakovat. Budeme tedy rytmický výcvik zařazovat v délce 3 – 5 minut do každé hodiny hudební výchovy. Jinak bychom úspěchu nedosáhli a vlastně zbytečně mrhali časem.“

(Ladislav Daniel)

Rytmická morseovka

	• • • •	• • -	- •	-
Jméno	<i>Veronika</i>	<i>Tadeáš</i>	<i>Klára</i>	<i>Vít</i>
Město	<i>Boskovice</i>	<i>Karviná</i>	<i>Náchod</i>	<i>Zlín</i>
Jídlo	<i>palačinky</i>	<i>uzenáč</i>	<i>štrůdl</i>	<i>sýr</i>
Zvíře	<i>chobotnice</i>	<i>pavián</i>	<i>kráva</i>	<i>býk</i>
atd.				

varianty hry:

- v levém sloupci místo zadání „*Jméno, město*“ atd. stanovíme písmeno abecedy, na které děti můžou vymýšlet libovolná slova
- u starších dětí můžeme zadání místo teček a čárek stanovit notovým zápisem

NA ŠTAFETKU

Pozornost a hudební představivost.

Děti se při zpěvu písně postupně střídají buď po frázích (tj. dvoutaktí, čtyřtaktí) či po verších, nebo podle pokynu dospělého. Předávají si melodii a přitom nesmějí vypadnout z tempa – snaží se nepřerušit tok hudby.

Všimněte si: K zachování pravidelného tempa napomůže dirigování základních počítacích dob.

NA ZTRACENOU MELODII

Hudební představivost, soustředění pozornosti, oživení při procvičování písně.

Děti zpívají známou píseň a rukou ukazují průběh melodie. Po chvíli dospělý přiloží prst ke rtům. Děti přestanou zpívat, ale v duchu si představují pokračování melodie a její průběh znázorňují rukou. Jakmile dospělý sundá prst ze rtů, děti pokračují nahlas normálním zpěvem a nadále ho provázejí pohybem ruky.

Všímejte si: Některé děti při zpěvu v duchu zrychlují. Proto zpočátku naznačujeme pohyb ruky spolu s dětmi a pomáháme jim udržovat stálé tempo. Později dirigujeme základní počítací doby (např. čtvřřové hodnoty). Děti se naučí vnitřně cítit pravidelnost pulzace a nezrychlují.

Připsání další sloky písně

- u písně je daná jak melodie, tak rytmus, melodie však v podstatě žádná omezení při tvorbě nové sloky nepřináší, na rozdíl od rytmu – ten determinuje výběr slov (počet slabik)

- zároveň tvorba nové sloky výrazně napomáhá pochopení smyslu původního textu (další sloka je buď pokračováním děje, příběhu, situace písně, anebo je v předloze alespoň zakořeněná)

Hospodyňka

Hudba: Václav Bláha

Slova: Miloš Veselý

Tempo: 100

Me - lu, me - lu ká - vu pro na - še - ho Slá - vu;
me - lu, me - lu zr - nič - ka pro na - še - ho Je - nič - ka.

D A
Válím, válím placku, nezdržuj mě, Macku!
D A D
Válím, válím placičku pro hladovou Aničku.

D A
Peru, peru prádlo, nasměj se mi, Madlo!
D A D
Peru, peru košili, abyste ji nosili.

D A
Žehlím, žehlím šátky na ty Jarní svátky.
D A D
Už nemohu ani stát, až vyžehlím, půjdu spát.

nová sloka:

*Peču, peču závin
má ho rád strýc Pepin.
Peču, peču buchtičky
pro dědy a babičky.*

Pozn:

- píseň vhodná i z hlediska záměru
hnutí *Gender ve škole* (blíže viz
<http://www.osops.cz/cz/projekty/genderova-rovnost/gender-ve-skole/>)

Rytmické rondo

JAK SE JMENUJEŠ?

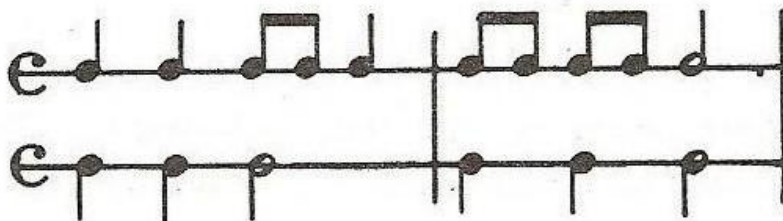
Solo
4/4
Jar-mi-la Čiž-ko-vá. Echo ad lib. X. s. Vác-lav Ma-lý. Echo ad lib. X. s.
Sbor
4/4
Jak se jme-nu-ješ? Růz. nástr. Jak se jme-nu-ješ? Růz. nástr.
Pavel Rů-žič-ka. Růz. nástr. Bo-ro-vič-ko-vá. Růz. nástr.
Jak se jme-nu-ješ? Jak se jme-nu-ješ?

Varianty hry: Co jsi měl/a k obědu? Co jsi dělal včera/ Cos dělala včera atd.

Rytmický dvojhlas

a) ve smyslu, že se třída rozdělí na dvě poloviny a každá čte jiný rytmus (potom totéž ve dvojicích)

b) ve smyslu, že jeden žák každou rukou odklepává jiný rytmus (v levé ruce budou rytmy co nejsnazší). Toto zkusíme s lepšími žáky.

Rytmický vícehlas

- důležitá průprava pro nácvik vícehlasého zpěvu. Děti se naučí základnímu principu vícehlasu – interpretaci vlastního hlasu (partu) při současném naslouchání a respektování hlasů dalších

- interpretaci rytmického vícehlasu obohacujeme výrazovými prvky – dynamikou, tempovými změnami a výrazem....

METODICKÝ POKYN K NÁCVIKU RYTMICKÉHO VÍCEHLASU

Party nacvičíme s každou skupinkou zvlášť a skládáme postupně ve dvoj- a vícehlas. Počet hlasů musí odpovídat úrovni žáků.

1. skupina Pa - dá lis - tí, pa - dá lis - tí.

2. skupina Strom, (nic) strom, (nic) strom, (nic) strom. (nic)

3. skupina Fou - - ká, fou - - ká.

4. skupina Pr - ší, pr - ší, pr - ší, pr - ší, pr - ší, pr - ší, pr - ší, pr - ší.

The notation shows four staves, each with a 2/4 time signature. The first staff has four measures with notes for 'Pa - dá lis - tí, pa - dá lis - tí.' The second staff has four measures with notes for 'Strom, (nic) strom, (nic) strom, (nic) strom. (nic)'. The third staff has two measures with notes for 'Fou - - ká, fou - - ká.' The fourth staff has four measures with notes for 'Pr - ší, pr - ší, pr - ší, pr - ší, pr - ší, pr - ší, pr - ší, pr - ší.'

Rytmický kánon

- jakmile si žáci osvojí rytmus procvičovaného textu, nastupují jednotlivé skupiny (nejprve dvě, později i více) po sobě podle učitelova gesta
- časový odstup volíme podle rytmického charakteru textu
- obtížnější a delší rytmy bez textové opory zařazujeme až tehdy, jsou-li žáci schopni reprodukovat rytmus podle notového zápisu prostřednictvím rytmických slabik

METODICKÝ POKYN K NÁCVIKU RYTMICKÉHO KÁNONU

Nacvičíme celou skladbu jako jednohlas, postupným navyšováním hlasů nacvičíme 2 – 4hlasý kánon. Nástupy Určujeme jasným gestem. Ukončíme buď společným závěrem, nebo necháme hlasy postupně doznít.

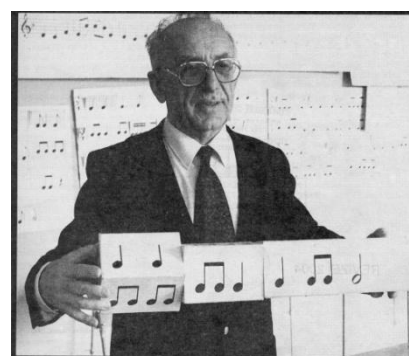
1. skupina
Tlu - ču, tlu - ču mák, a - le ne - vím jak.

2. skupina
Tlu - ču, tlu - ču mák, a - le ne - vím jak.

Speciální materiálně didaktické pomůcky pro rytmický výcvik

rytmická kostka

- rozměry kostky 3x3 cm, vydávané bývalým Komeniem

rytmická stavebnice a rytmická tabule

- ve stavebnici jsou tabulky s jednotlivými rytmy, které učitel zasunuje do kapes tabule. (Osvědčilo se dát si do prvních dvou řádků probrané rytmy. Každý nově probraný rytmus si přidáme do tabule. Pak stačí v hodině jen přehodit některé z taktů a máme nový příklad. To učitelům nesmírně usnadní práci, protože nemusí věnovat celou přestávku přípravě pomůcek na hodinu.)

Místo shrnutí ...

Proč jako učitel nemůžete ignorovat rytmický výcvik?

- ✓ důsledné provádění rytmického výcviku je dostatečnou přípravou k tomu, aby žáci mohli reprodukovat rytmus písně podle notového záznamu)
- ✓ rytmický vícehlas je výborným přípravným prostředkem k nácvičce vokálního dvojhlasu (žáci se učí vzájemně si naslouchat, respektive hrát svůj part a naslouchat odlišnému)
- ✓ rytmus je přirozenou součástí světa okolo nás, (také řeč má svůj rytmus a spád...)
- ✓ rytmická složka hudby se může stát mostem, po němž mohou mnohé děti dostat k melodické složce hudby – k intonaci
- ✓ rytmický výcvik je žádaný mezi samotnými dětmi, zpravidla dává zažít pocit úspěchu i tzv. „nezpěvákům“

PŘÍLOHA – JAK VYSVĚTLIT ŽÁKŮM NOTOVÉ HODNOTY

(pokud nechcete pracovat pouze s rytmickými slabikami)

NOTOVÉ PÍSMO

Jsou to znamínka označující výšku a délku tónu.
Vypadají jako břicho, které má někdy nožku. Nejvíce používané noty jsou celé,
půlové, čtvrtové a osminové.

Když uvidíš nějakou notu, polož si čtyři otázky:

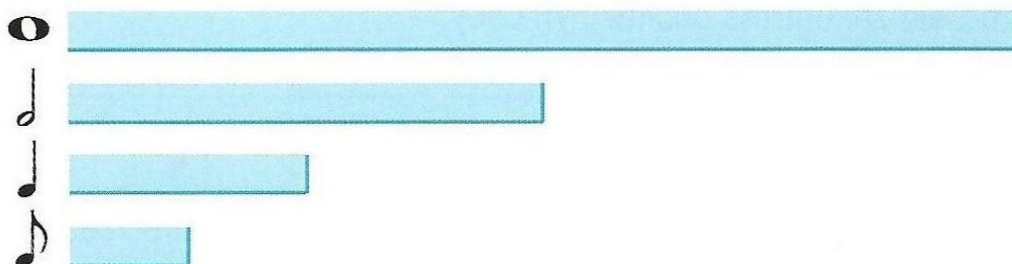
Jaký tvar má břicho noty? KULATÝ nebo OVÁLNÝ?	Jakou má barvu? ČERNOU nebo BÍLOU?
Má nota nožku? 	Je nožka ukončena praporečkem?

	Nota je spíše kulatá než oválná a nemá nožku: je to CELÁ NOTA .
	Nota je oválná a bílá a má nožku: je to PŮLOVÁ NOTA .
	Nota je oválná, černá a má nožku: je to ČTVRŤOVÁ NOTA .
	Nota je oválná, černá a nožka je ukončena praporečkem: je to OSMINOVÁ NOTA .

DÉLKA NOT

Každý druh noty – celá, půlová, čtvrtě a osminová – má určitou délku.
Celá trvá jednu celou dobu. Osminová má naspěch.

Pomalou jeď prstem po modrých linkách a přitom drž tón: „ooo...“ Můžeš si také nastříhat různé dlouhé kousky vlny a sjíždět po nich prstem místo po linkách. Popros někoho, aby ti tlesknutím dal signál, kdy máš vždy začít.

Tón čtvrtě noty trvá jednu dobu.

Tón půlové noty trvá dvě doby.

Tón celé noty trvá čtyři doby.

A nota osminová? Tón osminové noty zní jen polovinu jedné doby. V druhé polovině: pst! Je ticho!

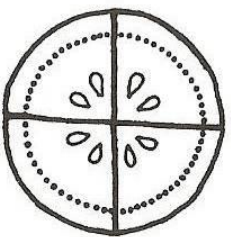
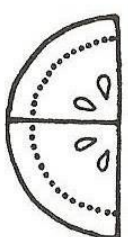
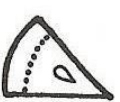
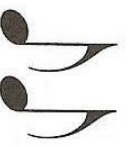
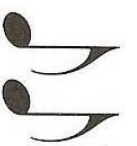
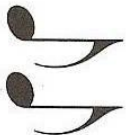
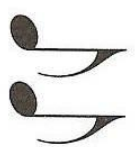
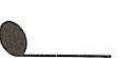
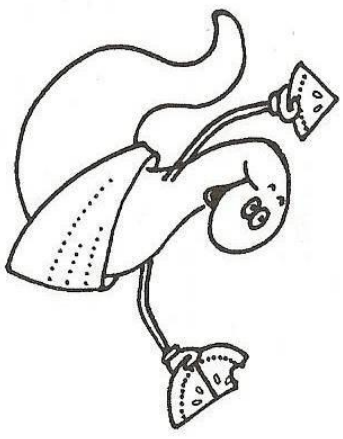
Délka not

celá

půlová

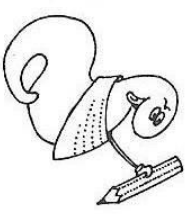
čtvrtová

osminová

Doplň číslici.

Do 4/4 taktu se vejde _____ nota celá,
_____ půlové, _____ čtvrtové a
_____ osminových.

PŘÍLOHA – HRA

Najdi si notu do taktu

Každý žák dostane kartičku s notovou hodnotou a pohybuje se volně po třídě. Na povel vyučující se žáci musí seskupit tak, aby vytvořili takt dle zadání vyučující. Při hře nesmějí mluvit.

Vatianta hry: Učitel hraje na klavír písně v určitém taktu, který mají žáci za úkol poznat (spokojíme se s určením sudý/lichý). Když přestane hrát a nastane ticho, děti si hledají notu (nebo pomlku) do taktu.

PŘÍLOHA – K POUSMÁNÍ

Pauza II

Doufejme, že vám předchozí kapitola poskytla dostatek oddechu, abyste mohli zodpovědně přistoupit k další látce.

Pauza je jev, bez něhož si nelze hudbu vůbec představit. Svou naději k němu upínají zejména orchestrální hráči při únavných zkouškách, protože si konečně mohou dát turka a vytelefonovat pár kšeftů. Oficiálně pauza slouží k tomu, aby si muzikanti odpočinuli. Potřebují to zejména hráči na žesťové nástroje, jejichž obličejové svaly se skutečně hodně namáhají. Dirigent, který nedělá během zkoušek dostatečně dlouhé pauzy, nemůže od orchestru čekat nic dobrého. Brzy narazí na odpor zástupce odborů, který sedí v každém orchestru.

Pauza je však životně důležitá i pro posluchače. Mnozí z nich chápou koncert hlavně jako společenskou událost a hudba je pro ně spíše záminkou k tomu, aby se ukázali v nových šatech, setkali se se známými apod. A tuto společenskou aktivitu lze provozovat o pauze, kdy se korzuje v předsálí, konverzuje se na rozličná témata, popřípadě se stojí fronta na předražené víno.

Tolik k prvním významu slova pauza. Dále se dělají pauzy mezi jednotlivými skladbami hranými na koncertě (během nich se umělci klaní a publikum tleská), a také mezi jednotlivými větami cyklické skladby. Zde se naopak netleská a smí se jen kašlat. A tady je kámen úrazu. V publiku sedí i lidé, kteří toto pravidlo neznají, takže začnou tleskat třeba mezi větami symfonie. Ti informovanější pak dělají pššš!, což tleskající lidé chápou jako křivdu, vždyť oni přece potleskem dávají najevo, že se jim koncert líbí...

Další problém nastane, není-li jasné, zda jednotlivé části díla jsou větami, či samostatnými skladbami. Pauza, která odděluje ve Smetanově cyklu *Má vlast Vyšehrad* od *Vltavy*, je vždy vyplněna nervózním napětím, bude-li se tleskat, či nebude. Odpovědnost i za tuto otázku leží na dirigentovi. Ten by měl svým závěrečným gestem publiku naznačit, má-li odeznělou hudbu chápat jako závěr věty, nebo jako uzavřenou skladbu. Dirigent tím pádem neřídí jen orchestr, ale i publikum.

Pauzy na koncertech jsou tedy přestávkami, během nichž si hráči i publikum mohou ulevit, odpočinout a uvolnit se. Zcela opačnou funkci má pauza napsaná v notách, tedy pomlka, jako výrazový prostředek. Je to paradoxní, ale právě pauza, která je vlastně

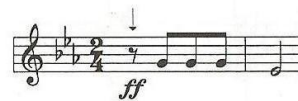
přesně odměřeným tichem, bývá skladateli využívána jako nositelka extrémního napětí. Tomuto typu se říká generální pauza a často stojí na vrcholu dlouze budované gradace. Celý orchestr se rozehraje do fortissima, zastaví se na co možná nejdisonantnějším akordu, ten náhle utichne a následuje generální pauza, tajemně hudební ticho, při němž orchestr i publikum bez dechu očekávají, co bude dál. Posluchač, který je v takovém okamžiku schopen zakašlat nebo zasušit pytlíkem od bombónů, je v koncertním sále zbytečně: hudba mu nic neříká nebo ji snad vůbec neslyší.

Pauza je i prostředkem pro tvorbu orchestrálních barev. Kdyby nástroje v orchestru neměly žádné pauzy a znělo by neustále tutti, ve zvuku by se nemohly střídát nástrojové kombinace a byla by to nuda. Hráči však nemají moc rádi, když je v partu příliš mnoho pauz. Hrát noty je lepší než počítat pauzy s napětím, že se přepočítám a nastoupím moc brzo nebo pozdě. K počtu pauz v partu se však většinou zástupci orchestrálních odborů nevyjadřují.

Generální pauza na vrcholu gradace, obvykle na konci skladby, je asi nejlépe slyšitelným hudebním tichem. Zajímavým případem je ale i pauza na začátku skladby. Ta dokáže posluchače zmást, protože zpřehází lehké a těžké doby. Důsledkem toho je, že mnozí z našich spoluobčanů neumí rytmicky správně zazpívat naši národní hymnu - ona totiž začíná pauzou!

Asi nejproslulejší pauzou usazenou na začátek skladby je osminová pomlka zahajující Beethovenovu 5. symfonii (CD ukázka 25). Někteří škarohlídové dokonce tvrdí, že tahle chvilka ticha je to nejlepší, co Beethoven napsal...

Lukáš Hurník: *Tajemství hudby*